

Біла Н. М., Дмитроца О. С.
Львівський національний аграрний університет

СИСТЕМНЕ ВИВЧЕННЯ ЕКОЛОГІЇ СТУДЕНТАМИ ПРИРОДНИЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті розкривається сутність системного вивчення екології студентами природничих спеціальностей; дається обґрунтування: як через систему знань про принципи, закони і закономірності, які діють у природі, вирішити науково-обґрунтовані знання про місце людини в еволюції екологічної системи.

***Ключові слова:** навколишнє середовище, екологія, екосистема, суспільство, науково-технічний процес.*

Сьогодні не лише науковці, спеціалісти чи політики усвідомили проблеми взаємозв'язку людини, суспільства в цілому з навколишнім середовищем. На загал широка громадськість і прості люди відчувають і усвідомлюють ті негативні наслідки, що відбуваються в докільці в результаті господарської діяльності. Саме тому екологія стала зараз однією з найактуальніших сфер людського знання.

“Виходячи з принципу структурованості і ступінчастості в організації живих систем і природи загалом, – зазначає академік М. А. Голубець, – наші міркування зводилися до того, що соціальна людина, людське суспільство загалом належать до вищої від біотичної – соціальної форми організації, яка не підпорядковується біотичній формі, й не може бути зведеною до неї” [2, с. 8]. Але всім зрозуміло, що суспільство від самої появи і до сьогодення розвивалося і розвивається в природному середовищі, а отже, нерозривно пов'язане з ним тісними зв'язками. “Отже, воно повинно утворювати разом з глобальною екосистемою якусь нову планетну надсистему, що за своєю суттю і параметрами перевищує рамки біосфери, межі біотичного рівня організації” [2, с. 8].

Ті дієві здобутки й перспективи, що постали перед цим науковим напрямом, стали об'єктом підвищеної уваги не лише біологів, географів, природоохоронців, а й фахівців інших різноманітних галузей науки. Не залишилась осторонь цього процесу й філософія, як спосіб узагальнення знань людства про природне середовище, що оточує людство.

Отже, потрібне формування нової філософської галузі, де досліджуватиметься як об'єкт екосоціосистема як така, у цілому. Предметом у цьому разі виступатимуть ті складні процеси, що зумовлені

впливом суспільства на навколишнє природне середовище в процесі промислово-виробничої діяльності.

Цьому сприятиме навчальний вузівський курс дисципліни “Сучасні філософські концепції теорії систем в екології”.

Мета вивчення курсу студентами – через систему знань про принципи, закони і закономірності, що діють у природі, розширити науково обґрунтовані знання.

Цей курс дозволить сформувати уявлення про місце людини в еволюції екологічної системи; допоможе вказати напрями і шляхи розвитку, в якому рухається науково-технічний прогрес; визначити організаційно-економічну сферу діяльності людини в природничо-екологічному секторі; надасть систематизовані знання про нові підходи й можливості досягнення належного рівня виживання в умовах екологічної кризи. І загалом дозволить підвищити загальний кругозір, культуру мислення і формування екологічного світогляду.

Курс “Сучасні філософські концепції теорії систем в екології” охоплює 8 лекційних тем кількістю 16 годин, містить 32 години семінарських занять, на яких студенти мають змогу розглянути, вивчити й осягнути теми, що складають систематизоване уявлення про довкілля, його екологічний стан, про місце людини в довкіллі, її вплив на нього, методи пізнання, за якими людина отримує знання про це довкілля. Також курс дає змогу осягнути предмет дослідження в історичному ракурсі.

Логічно курс дисципліни починається з вивчення поняття “система” та ідеї системності як такої взагалі. Розкриваються принципи системності. Це робиться, звичайно, через розкриття цілісних властивостей системи. Вказується на відсутність цих властивостей в окремих елементах. Система в цьому випадку виступає як зв'язок і взаємодія частин у рамках цілого. Але зазначимо, що викладання цієї теми проводиться не лише на абстрактно-відірваному рівні, а виходячи з мети й завдання курсу в цілому. Проводиться системне дослідження об'єктів і явищ навколишнього природного середовища у взаємозв'язку з предметами дослідження. Тобто екологічне середовище розглядається як загальне поняття широкої взаємодії внутрішньоприродних процесів і явищ (як біотичного, так і абіотичного характеру) та взаємодії із соціосферою. Суспільство, хоча й виходить з природного начала і продовжує існувати в ньому, все ж не

тотожне йому і не зводиться до нього, і не підпорядковане йому ні функціонально, ні структурно.

Також курс вивчення названої дисципліни передбачає певний історичний екскурс цієї проблематики, який охоплює практично всю історію взаємодії суспільства і природи від первісного до цивілізаційного періоду (епохи палеоліту, мезоліту і неоліту) і до філософського осмислення екосистеми на сучасному етапі. Це дозволить студентам досягнути взаємодію системи “людина-природа” не просто як певний стан, не в статичному вигляді певної іманентної точки, а в динаміці. Тоді ця проблема буде висвітлена в ракурсі змін навколишнього середовища, результату як осмисленого, так і неосмисленого впливу на це середовище. Розглядаючи ці питання на семінарських заняттях, доцільно наголосити, що зміни в природі відбуваються не лише в результаті антропогенного чинника. Якщо процеси антропогенного характеру (негативного чи позитивного за наслідками) здійснюються певною мірою все ж свідомо, то при натуральному ході подій зміни середовища відбуваються стихійно, за внутрішніми законами природи.

Пов’язуючи курс дисципліни з вивченням загального курсу філософії, доцільно нагадати студентам, що природа, природне довкілля, будучи матеріальним утворенням, перебуває в стані безперервного руху, тобто у зміні як розвитку. А це саме по собі й не передбачає людського втручання. Геологія, біосфера, клімат Землі постійно поступово змінювалися і до появи людини. Одні форми життя змінювались, інші зникали, на їх місці з’являлись нові. Так формувалось природне біорозмаїття. На певному етапі з’явилась людина мисляча, що до певної міри стала каталізатором цих змін, а не лише причиною їх.

Ефективність функціонування соціоекосистеми залежить від інформативного забезпечення про цю систему, тому наукові знання – ефективна саморегуляція в соціоекосфері. Отже, перебування людини в навколишньому середовищі передбачає наявність системних шляхів пізнання, досягнення, у нашому випадку, проходить шлях від явищ до сутності, від чуттєвого споглядання до раціонального осмислення дійсності. Екосистема – складне функціональне явище. Прояви її різноманітні і багатогранні, а тому й зв’язки мають різносторонній характер. Теорія пізнання, у такому разі, вказує шляхи вивчення екосистеми. Цей процес виступає як організоване просування дослідження довкілля. Студенти

мають змогу зрозуміти різноманітність і взаємозв'язок сторін речовини: її властивості (зовнішні прояви речовини); склад (матеріальний субстрат, речовий носій); будова (зв'язок структурних елементів).

Екологічні перетворення в природному середовищі відбувались і відбуваються постійно, і лише з появою суб'єктивного соціального чинника вони почали усвідомлюватися як екологічні катастрофи, і то лише на етапі зрілого суспільства.

Ось цієї проблеми і торкається тема "Розвиток і еволюція екосистеми". Тут студенти вивчають, яким чином формувалась екосистема. Розглядаються основні чинники формування: аллогенні (зовнішні) сили; автогенні (внутрішні) сили; вплив природного відбору; роль сукцесії (послідовна зміна одних фітоценозів іншими). Тому важливим аспектом вивчення цієї теми є розуміння протікання сукцесії та тих змін, що відбуваються в екосистемі в цілому.

Чи не найважливішим структурним елементом екологічної системи в цілому є біосфера. Адже вона виступає, за визначенням В. І. Вернадського, як охоплена життям оболонка Землі. Вивчаючи цю тему, слід з'ясувати специфічні риси біосфери, такі як унікальність і неповторність; безмежна тривалість існування; саморегульованість біосфери як системи певного рівня; наявність запасу вільної енергії (М. А. Голубець).

Великим недоліком у вивченні екології є той аспект, що певні структурні елементи абсолютизуються, або розглядаються незалежно один від одного, як автономні частини. Однак треба пам'ятати, що в реальній дійсності, у природі все взаємопов'язано і взаємозумовлено. Цей курс у процесі його вивчення дозволяє отримати системне уявлення про стан і розвиток навколишнього природного середовища, куди входить і суспільство, яке в певному сенсі залишається структурним елементом цього середовища. Адже саме біотична еволюція призвела до появи на певному етапі розвитку соціального чинника. Тому сьогодні природа трактується як складна планетарна система, що охоплює сукупність абіотичних, біотичних і соціальних компонентів.

Можна говорити, що сьогодні ми живемо в соціосферну епоху біосфери. Біосфера та її зовнішнє середовище є сферою виробничої діяльності людини. А це визначає структурно-функціональні особливості взаємовідносин між екосистемою і суспільством. Оцінюючи роль людини і суспільства в цілому в екосистемі і біосфері, зазначимо, що соціальна

організованість призводить до змін і зменшення залежності людини від біотичних чинників. При цьому залишаються соціально-виробничі процеси та зв'язок з природними трофічними ланцюгами. Це вказує на відносну незалежність людини від природних біогеохімічних ланцюгів, де людська спільнота виступає як центральний організатор геосоціосистеми. Цій спільноті належать сьогодні організаційна і регуляторна функції. Соціоекосфера виступає в нашому випадку як саморегульована і самоорганізована система, де людський інтелект є внутрішнім регулятором соціосфери. Але водночас слід зауважити, що соціосфера – це якісно нова глобальна система, де людина – основний чинник і рушійна сила геосоціосистемного процесу [2].

Системне вивчення передбачає також навчити студентів досягати результати взаємодії суспільства і природи в екологічному плані, враховуючи при цьому тенденції цивілізаційного розвитку. Цьому буде сприяти розгляд теми “Екологічна перспектива як глобальна і регіональна проблема”. У цій темі вивчаються вплив науково-технічних досягнень на природне довкілля; сучасні процеси глобалізації як складові частини розвитку соціоекосфери; розглядаються питання, що стосуються взаємодії і взаємозв'язку локальних, регіональних і глобальних екологічних проблем. Також ця тема торкається шляхів подолання екологічної кризи, і того, що людство повинно зробити, щоб забезпечити своє виживання в умовах, які саме воно й створило. Це і впровадження маловідходних технологій, ресурсозберігаючих програм, і раціональна переробка відходів. У свідомості студентів повинно сформуватись переконання у домінуванні екологічних чинників над економічними.

У результаті вивчення дисципліни студент, оволодівши основними категоріями і отримавши понятійне мислення, знатиме загальні закономірності розвитку природного середовища як середовища існування людини, умітиме критично осмислювати екологічні, соціально-екологічні явища та процеси, зможе здійснювати системний аналіз проблем і питань, що мають екологічний характер, а також матиме свій погляд на навколишній світ і своє місце в ньому.

Використана література:

1. *Вернадский В. И.* Размышления натуралиста. Научная мысль как планетарное явление / В. И. Вернадский. – М. : Наука, 1977. – Кн. 2. – 192 с.
2. *Голубець М. Л.* Вступ до геосоціосистемології / М. Л. Голубець. – Львів : Поллі, 2005. – 199 с.
3. *Мороз С. А.* Історія біосфери Землі : у 2 кн. / С. А. Мороз. – К. : Заповіт, 1996.

БИЛА Н. М., ДМИТРОЦА О. С. Системное изучение экологии студентами естественных специальностей.

В представленной статье раскрывается сущность системного изучения экологии студентами естественных специальностей; дается обоснование: как через систему знаний о принципах, законах и закономерностях которые действуют в природе, решить научно-обоснованные знания о месте человека в эволюции экологической системы.

Ключевые слова: окружающая среда, экология, экосистема, общество, научно-технический процесс.

BILA N. M., DMITROTSA O. S. Systems study by the ecology students of natural specialities.

Essence of system study of ecology by the students of natural specialities opens up in the represented article; the ground is given: how through the system of knowledges about principle, laws and conformities to the law which operate in nature, to decide the scientifically-grounded knowledges about the of man in evolution of the ecological system.

Keywords: environment, ecology, ecological system, society, scientific and technical process.

Борисенко В. В.
Чернігівський державний інститут
економіки та управління

ЗМІСТ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ) У ВИЩІЙ ШКОЛІ НА ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЯХ: ПРОБЛЕМИ Й ПЕРСПЕКТИВИ

У статті розглянуто зміст та організацію навчання української мови у вищому навчальному закладі на економічних спеціальностях, проаналізовано проблеми й перспективи навчання, підручники, обґрунтовано необхідність розроблення науково-методичного супроводу дисципліни.

Ключові слова: неперервна мовна освіта; мовна, мовленнєва, комунікативна компетенції; зміст навчання.

Актуальність досліджуваної проблеми зумовлена державними вимогами щодо реформування мовної освіти у вищих навчальних закладах України, спрямованої на підвищення мовленнєвої та комунікативної компетенцій. Головною метою мовної освіти у ВНЗ є формування в майбутніх фахівців економічного профілю здатності до вмілого використання мовних ресурсів для міжособистісної взаємодії в будь-яких ситуаціях. Фахівцям необхідно вміти здобувати інформацію з різних джерел, поновлювати та трансформувати її.

Питання формування мовленнєвої компетенції як провідного компонента структури загальної підготовки є пріоритетним, тому й метою статті є показати зміст та організацію навчання української мови у ВНЗ на економічних спеціальностях, вказати на проблеми, визначити основні